

HUONOSTI KOHDELTU NAISPROFESSORI

AILA KERVINEN

Kuva: Elli Saurion yksityisarkisto (Kansallisarkisto).

Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen
tiedekunnan professori emeritus, akateemikko
Nils Westermarck sanoi 9.1.2001 sanat
”Sauriota kohdeltiin huonosti” tarkoittaen Sauriolla tällöin
kodin taloustieteen professori Elli Sauriota.
Mitä lausuja mahtoi sanoillaan tarkoittaa?

Kaksi kertaa entinen maanviljelystalouden ruotsinkielisen viran professori Nils Westermarck (1910–2002) suostui vastaamaan muutaman minuutin ajan puhelimitse kodin taloustiedettä ja Sauriota koskeviin kysymyksiin, mutta varsinaista tapaamisaikaa hän ei halunnut antaa. Ensimmäinen puhelinkeskustelumme oli käyty 15.7.2000. Koska professorin rooli on keskeinen tieteenalan menestymisessä, oli luonnollista kysyä, miksi kodin taloustieteessä ei syntynyt jatkotutkintoja professori Saurion virkakaudella. Missä määrin Saurio oli syyppää?

Tammikuussa 2001 Westermarck torjui nopeasti mahdollisuuden, että Sauriolla olisi ollut mielenterveysongelmia, vaikka eräät haastatellut henkilöt olivat sensuuntaisia arvioita esittäneet. Westermarck jatkoi lausumalla painokkaasti ja rasakaalla vanhan ihmisen äänellä yllättävät sanansa: ”Sauriota kohdeltiin huonosti”. Lausuma oli ikään kuin niin lopullinen ja harkittu, ettei professorin tarvinnut sitä selittää, eikä kysymyksille ollut tilaa. Heinäkuussa 2000 Westermarck oli viitannut Saurion asemaan maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan¹ ensimmäisenä naisprofessorina. Kohdeltiin Sauriota huonosti vain ja ainoastaan sen takia, että hän oli nainen?

Saurio oli edennyt voitosta toiseen

Filosofian tohtori Elli Saurio (1899–1966) oli ensimmäinen nainen, joka Suomessa väitteli taloustieteessä (Kervinen 2005). Kun hän onnistuneesti haki kodin taloustieteen kiinteää ylimääräisen professorin² virkaa, hänestä tuli ensimmäinen ta-

loustieteen naisprofessori Suomessa ja samalla Euroopan ensimmäinen kotitaloustieteen professori. Saurio hoiti virkaansa vuodet 1950–66.

Ennen Saurion nimitystä, vuosina 1946–49, maanviljelystalouden professori Rurik Pihkala (1885–1973) hoiti kodin taloustieteen virkaa oman toimensa ohella, ja maatalous- ja metsätieteiden tohtori Nils Westermarck avusti häntä tässä tehtävässä. Samainen Westermarck hoiti virkaa Saurion jälkeen vuodet 1967–71 ennen seuraajan nimitystä.³ Westermarck oli hakenut kodin taloustieteen professuuria ensimmäisellä hakukierroksella vuonna 1946, mutta peruuttanut hakemuksensa vuonna 1947.

Vuonna 1940, jolloin professori Pihkala oli jättänyt kotitalouslinjaa koskevan ehdotuksen (Kervinen 2018a, 28), Saurio vaikutti Suomalaisen Marttaliiton piirissä. Saurio oli taitava johtaja, jonka toiminnanjohtajakaudella vuosina 1932–45 Marttaliitto kasvoi siksi vahvaksi ja suureksi järjestöksi, jollaisena se tehokkaasti palveli maataan kotirintamatehtävissä sotavuosina. Saurio kokosi 1930-luvulla emäntien ajankäyttötaulukoita väitöskirjansa laajaksi aineistoksi, mutta sotavuodet viivästyttivät tutkimuksen valmistumista.

Kodin taloustieteen raskas kandidaattitutkinto

Sodanjälkeinen niukkuus muuttui Saurion laitoksella krooniseksi. Määrärahat pysyivät erittäin pieninä, ja laitos sai ensimmäisen oman laitoshuoneiston vasta vuonna 1967 tiedekunnan rakennuskompleksin valmistuessa Helsingin Viikkiin. Syksystä 1946 syksyyn 1957 asti laitos oli sijoitettuna osoitteeseen Kirkkokatu 4. Kodin taloustieteen laitoksen kahteen huoneeseen käytiin maanviljelystalouden laitoksen huoneiden kautta ja toinen huoneista oli yhteiskäytössä. Loppusyksyllä 1957 Saurio siirsi laitoksensa asunnolleen osoitteeseen Albertinkatu 44. Hänen pahenevat jalkavaivansa olivat muuton muodollinen syy. Kirkkokadun talo oli hissiton.

Rahapulan lisäksi opintovaatimusten raskaus haittasi kotitaloudellisten pääaineiden opinto-

1 Nimike ”maatalous-metsätieteellinen tiedekunta” on korvattu sanalla ”tiedekunta”.
2 Ylimääräisillä professoreilla ei ollut samaa oikeutta kuin varsinaisilla ottaa tiedekunnassa osaa professoreiden virkanimityksiin, eikä mahdollisuutta tulla valituiksi tiedekunnan dekaaniksi tai varadekaaniksi (M-m td 13.2.1936 – Liite §:ään 9, Saalas). Kodin taloustieteen kiinteää ylimääräisen professorin virkaa koskeva asetukset annettiin 31.1.1946. Vuonna 1947, jolloin sekä Westermarck että Saurio hakivat tätä virkaa, kodin taloustiede otettiin mukaan tiedekunnan suunnitelmiin kiinteiden ylimääräisten professorin virkojen muuttamiseksi varsinaisen professorin viroiksi, mutta pian se jätettiin niistä pois. Kun viisi muuta kiinteää ylimääräisen professorin virkaa oli muutettu vuoden 1950 loppuun mennessä varsinaisen professorin viraksi, Saurion virka jäi lajissaan ainoaksi. Lihateknologian laitoksen ollessa 1960-luvun alussa suunnittelun kohteena, tiedekunta kannatti kanslerin näkemystä, että kiinteitä ylimääräisiä professorin virkoja voitaisiin edelleen perustaa uusiin oppiaineisiin, jotka edustivat suppeaa erikoisalaa (M-m td 21.4.1960-12 §).

3 Kodin taloustieteen ensimmäinen jatkotutkimus valmistui Westermarckin viranhoitokaudella. Maatalous- ja metsätieteiden kandidaatti Vuokko Juholan lisensiaattitutkintoa koskeva julkinen päätös annettiin 7.10.1971.

ja. Harjoittelua oli yhteensä puolentoista vuoden verran ja kodin taloustieteen perusopinnot sisälisivät luonnontieteellistä ainesta, kemiaa ja fysiikkaa. Sidos ravintokemian kotitaloudelliseen linjaan vallitsi. Ravintokemia, joka oli perustettu vuonna 1947 toisena kotitaloudellisena tutkintoaineena (ja varsinaisen professorin virkana), oli syksyllä 1948 jaettu kahteen linjaan, joista biotieteellinen linja ei ollut kotitaloudellinen. Kodin taloustieteen opiskelijoiden oli suoritettava approbatur ravintokemiasa ja näihin opintoihin kuului ensimmäinen opintovuosi. Vastaavasti ravintokemian kotitaloudellisen linjan opiskelijoiden oli suoritettava approbatur kodin taloustieteessä.

Kuormittavaa oli myös se, että kotitaloudellinen kandidaattitutkinto sisälsi kodin teknologian kurseja, ja näiden lisäksi tuli suorittaa kolme kuu-kautta kestävä niin sanottu käytännöllis-teknillinen kotitalouskurssi. Opiskelijat suorittivat sen yleensä kesäisin. Kurssin opetus oli alkanut kesälä 1957 eli samana kesänä, jolloin alkoi kodin taloustieteen kesäyliopisto-opetus, ja sillä korvattiin aikaisemmin vaadittu kotitalouskoulukurssi. Muutoksen takana oli Roineen esitys kotitalousopettajien jatkokoulutukseksi. Vuosina 1957–63 kurssi pidettiin Järvenpään kotitalousopettajaopistolla.⁴

Kodin teknologian kiinteän ylimääräisen professorin viran perustaminen 1969 aiheutti huomattavia muutoksia kodin taloustieteen tutkintovaatimuksiin.⁵ Approbatur-vaatimuksista poistettiin kotitalouden työopin apuainekurssi, kodinhoitoopin apuainekurssi I ja asunto-opin kurssi. Cum laude -opinnoista poistettiin kodinhoito-opin apuainekurssi II, kotitalouden työopin harjoituskurssi ja asunto-opin harjoitustyöt. Kodin taloustieteen opiskelijat suorittivat 1960-luvun lopulle asti itse asiassa neljä tutkintoainetta kolmen sijaan kandidaattitutkintoa varten, sillä kodin teknologian muodollisen puuttumisen takia heillä oli oltava approbatur jossakin kotitaloustieteiden ulkopuolisessa aineessa. Pääaineeseen säilytettyä kodin teknologiaa ei huomioitu.

Kotitaloudellisen kandidaattitutkinnon vaatimuksen takia ravintokemian biotieteellinen linja muodosti opiskelualana houkuttelevan vaihtoeh-

don kotitaloustieteiden ylioppilaille. On mahdollista, että asetelma oli ehdoin tahdoin viritetty, sillä ravintokemian professori Paavo Roine koulutti oppiaineensa biotieteellisellä linjalla henkilöstöä tulevia elintarviketieteitä varten.

Kodin taloustieteen jatko-opintojen estyminen

Kun kodin taloustieteen laitoksen kovaotteinen kohtelu kärjistyi Saurion kaltoin kohteluksi, tie nousi pystyyn laitoksen jatkotutkijoiden edessä. Tiedekunta halusi ehkä osoittaa, ettei kodin taloustiede ollut kypsä oikeaksi tieteeksi. Kodin taloustieteen assistenttina vuosina 1952–57 toiminut Maija Pekkarinen⁶ siirtyi jatko-opiskelijaksi ravintokemiaan ja hänestä tuli ravitsemustieteen apulaisprofessori. Pekkarisen gradulle oli 1952 annettu heikohko arvosana non sine laude approbatur, mutta ravintokemian liseniaattityöstä hän sai loistavan eximian. Professori Roine esitteli työn tiedekunnalle huhtikuussa 1958. Saurio ei ollut yksin päättänyt gradun arvosanasta. Pekkarinen ei koskaan aloittanut jatkotutkimusta kodin taloustieteeseen. ”Ei siitä mitään tullut”, professori emerita Pekkarinen luonnehti keväällä 2008 jatkotutkimuksen tekemistä kodin taloustieteen laitoksella.

Kodin taloustieteen laitoksella käynnistyi Saurion virkakauden alussa laaja tutkimusprojekti, jossa tutkittiin teollisuuskeskuksissa sijaitsevia kotitalouksia. Projektista syntyi yhdeksän pro gradu -työtä. Maaliskuussa 1955 Saurio anoi Alli Paasikiven Säätiöltä apurahaa tutkimukselle, joka koski teollisuuskeskuksissa elävien perheiden elintason vaikuttavia tekijöitä (SA/Kansio 1). Säätiö myönsi apurahan, mutta kodin taloustieteen liseniaattiseminaarit raukesivat ilman tuloksia. (SA.)

Kymmenen vuotta myöhemmin Saurio anoi tiedekunnalta määrärahaa liseniaattiseminaarin toimeenpanemiseksi lukuvuonna 1965–66 ja perusteli pyyntöään lakonisesti: ”Liseniaattise-

4 M-m td 28.11.1963-15 §; 19.12.1963-2 §; 20.2.1964-12 §.

5 M-m td 25.9.1969-20 §; m-m td 18.12.1969-20 §; Liite A 25.9.1969 §:ään 20; Liite A 18.12.1969 §:ään 20.

6 Talousopettaja, ravitsemustieteen apulaisprofessori emerita Maija Liisa Pekkarinen 1915–2018; maatalous- ja metsätieteiden kandidaatti 1952 pääaineena kodin taloustiede (laudatur 26.3.1952, Saurio), mikrobiologia cum laude approbatur (12.11.1951 Vartiovaara), ravintokemia cum laude approbatur (19.12.1951 Roine); ravintokemia laudatur (26.2.1958 Roine); ravintokemian liseniaatin tutkinto (kotitaloudellinen suunta 9.5.1958 Roine).

minaaria ei kodin taloustieteessä ole tähän mennessä pidetty”. Saurion kirjelmä esitettiin tiedekuntakokouksessa 29.4.1965, mutta asia siirrettiin seuraavaan kokoukseen. Toukokuussa 1965 Saurion kirjelmää ei mainittu, mutta taloustieteiden jatko-opiskelijoille tarkoitettujen kurssien järjestämisestä tehtiin yleisiä päätöksiä. (M-m td 1965.)

Valtiotieteen kandidaatti (1949), maa- ja metsätaloustieteiden kandidaatti (1956) Leo Salovaaran kodin taloustieteeseen tekemien jatkotutkimusten puolesta professori Saurio taisteli kiivaasti vuosina 1956–57.⁷ Salovaaran väitöskimusta ei ehditty arvioida syksyllä 1956 ennen kuin lakimuutoksen vuoksi tiedekunnassa alettiin vaatia lisensiaattitutkinnon suorittamista ennen tohtorintutkintoa. Salovaara kirjoitti lisensiaattitutkimuksen, mutta myös tämä työ hylättiin maatalousprofessorien vastustaessa hyväksymistä. Hylätty lisensiaattityö – oikeakielisuus tarkistettuna – hyväksyttiin vuonna 1959 valtiotieteellisessä tiedekunnassa valtiotieteiden lisensiaattitutkintoa varten, ja vuonna 1968 Salovaara väitteli valtiotieteellisessä tiedekunnassa tutkimuksella ”Elintaso ja kotiustulot kansantaloudessa”. Hän haki Saurion virkaa, mutta ei tullut valituksi.

Usean vuoden ajan kodin taloustieteen laitos-assistenttina toiminut filosofian maisteri, maa- ja metsätieteiden kandidaatti Vappu Niinimäki-Eräjää jätti itse marraskuussa 1962 lisensiaattitutkimukseksi tarkoitetun tekstin ”Pyökin työntutkimus” tiedekunnan dekaanille. Saurio ei työtä esittänyt, päinvastoin. Kun maisteri Niinimäki-Eräjään lisensiaattityö hylättiin, Saurio kannatti hylkäämistä. Saurion epäloogiselta vaikuttava käyttäytyminen on selitettävissä varovaisuudeksi ja haluksi turvata kodin taloustieteen tulevaisuus tieteenä. Jos Niinimäki-Eräjää olisi saavuttanut tohtorinarvon, hän olisi voinut hakea kodin taloustieteen virkaa, mutta Saurio havaitsi vuosien mittaan assistenttinsa epäitsenäiseksi ja ongelmatilanteissa perheensä apuun turvautuvaksi henkilöksi. – Episodi osoittaa osaltaan, miten vaikeaksi ja yksinäiseksi Saurio koki virka-asemansa.

7 Leo Salovaara (1908–87) osallistui kodin taloustieteen lisensiaattiseminaariin syyslukukaudella 1957 yhdessä Marjatta Turkan, Eino I. Alitalon ja A. Karstenin kanssa. Turkan nimen kohdalla on aloitusmerkintä 11.10.1957. Kenelläkään ei ole loppumerkintää (SA).

Vielä kerran Saurio yritti saada jatkotutkimukset alkamaan kodin taloustieteessä. Syyskuun 15. päivänä 1966, jolloin Saurio esitteli tiedekunnalle filosofian maisteri Maj-Lis Viitanen anomuksen saada suorittaa maatalous- ja metsätieteiden lisensiaatin tutkinto pääaineena kodin taloustiede, jäi samalla hänen viimeiseksi osallistumisekseen tiedekuntakokouksiin (hän oli ollut niistä poissa jo kevätkaudella 1966). Tiedekunta pyysi Roineelta anomuksesta lausunnon. Seuraavaksi Viitanen perui hakemuksensa ja lähetti tiedekunnalle uuden, 10.10.1966 päivätyn hakemuksen, jossa anoi tiedekunnalta oikeutta maatalous- ja metsätieteiden kandidaatin tutkinnon suorittamiseen pääaineena kodin taloustiede. (M-m td 20.10.1966–9 §).

Marjatta Väänänen kirjoitti tieteellisen jälkikasvun puuttumisesta kodin taloustieteessä ja ihmetteli, miksi kukaan ei tuntenut halua ja kutsumusta ryhtyä kodin taloustieteen alalla jatko-opintoihin. (Väänänen 1966, 28–29.) Koska kyse oli naisten aloitteesta syntyneestä oppituo- lita ja naisen panoksesta kehittää suomalaisen kodin talouskulttuuria eteenpäin, oli sääli, että leiviskät oli kaivettu maahan. Väänänen pohti, että oppituo- lin haltijalta olisi ehkä edellytetty suurempaa roh- kaisua, jotta tieteellistä jälkikasvua olisi syntynyt.

Hyökkäys Saurion mainetta vastaan

Monia keinoja käytettiin Saurion nujertamiseksi ja taho nimeltä ”Yliopisto” oli aktiivinen. Keinoista äärimmäisin oli epäillä Saurion mielenterveyttä. Mustamaalaus tuhosi Saurion hyvän maineen ja heikensi hänen edellytyksiään hoitaa virkansa. Tietoja kodin taloustieteelle myönnytyistä suurista apurahoista ei ole vuoden 1955 jälkeen. Saurio pyrittiin eristämään kaikista tukijoista, jopa sukulaisista, jotka johdettiin harhaan ja saatiin häiritsemään Saurion toimia. Sukulaiset muun muassa kääntyivät psykiatrin puoleen, sillä ”Yliopisto” oli huhtikuussa 1956 antanut ymmärtää, että pikainen psyykinen hoito on Sauriolle välttämätön. Huhu levisi nopeasti ja saavutti jopa Saurion kesäyliopisto-opiskelijat Lappeenrannassa, kuten keskusteluissa 2000-luvun alussa kävi ilmi.

Kun Saurio oli laatinut ehdotuksen kodin taloustieteen uudeksi opetussuunnitelmaksi, jossa kodin taloustiede oli jaettu useaan linjaan, hän otti yhteyttä uusien virkojen potentiaaliin hakijoihin.

Tässä tarkoituksessa hän kirjoitti muun muassa ulkomailla oleskelevalle maisteri Birgit Monnbergille. (SA/Kansio 5.) Vastauksensa ohessa Monnberg lähetti Sauriolle 19.3.1956 päivätyn kirjeen, jonka ”Paavo” on allekirjoittanut. ”Paavo” vakuuttaa, ettei Saurion suunnitelmista tule mitään ja tarjoaa Monnbergille omasta puolestaan työteltävää Suomesta. Monnberg kieltäytyy kummas-takin tarjouksesta, ja ”Paavon” arvio Saurion suunnitelmista käy tässä tapauksessa toteen. – Saurion ja Monnbergin kirjeenvaihto antaa vaikutelman, että ”Paavo” jaksoi herpaantumatta seurata Saurion aikomuksia ja väsymättä murskata Saurion suunnitelmat kotitaloustieteiden laajentamiseksi. Voidaan kysyä, oliko ”Paavo” myös mahtipontisel-ta kalskahtava ”Yliopisto”.

Saurio oli vuosina 1957 ja 1966 paljon poissa tiedekuntakokouksista, mutta kumpikin jakso seurasi erityisen suurta epäonnistumista Saurion ponnisteluissa edes sen ensimmäisen jatkotutkimuksen saamiseksi kodin taloustieteeseen ja vuonna 1966 Saurion kuolintauti eteni nopeasti. Ei ole löytynyt kiistatonta todistetta siitä, että Saurio olisi erehtynyt menemään sairaalassa odottavaa psykiatria tapaamaan ja joutunut osastolle. Mielisairaalassa viipymistä vastaan sotii se tieto, että Saurio kuoli hoitamattomaan syöpään. Säären melanooma diagnosoitiin vuonna 1960. Kieltäytyminen pitkäaikaisesta hoidosta vaikuttaa loogiselta päätökseltä, koska Saurio kaihtoi taukoja laitoksensa juoksevien asioiden hoidossa. Pahimmassa tapauksessa kodin taloustieteen laitos olisi lakkautettu. Niinpä professori Saurio vielä kuolinvuoteellaan Diakonissalaitoksen sairaalassa kirjoitti opiskelijoille suoritusmerkintöjä. Hänet oli tuotu sairaalaan 13.12.1966 erittäin huonokuntoisena. Kun syöpä levisi sisäelimiin, ruoan nauttiminen kävi mahdottomaksi.

Poikkeuksellisesti tiedekunta halusi, että kodin taloustieteen professuuri julistetaan hakuun jo ennen Saurion eläkeikää. Hanke lähti liikkeelle tammikuussa 1966, jolloin dekaanille annettiin tehtäväksi neuvotella asiasta kanslerin kanssa. Samoihin aikoihin ryhdyttiin hakemaan eläkeikää lähestyvälle kotieläintieteen professori L.I. Paloheimolle jatkoaikaa. Tiedekunta sai tahton-

sa läpi kummassakin asiassa.⁸ – Kansleri omaksui asenteen, ja esimerkiksi mikrobiologian professori Unto Vartiovaaran virka julistettiin kanslerin aloitteesta hakuun viranhaltijan vielä virassa ollessa (M-m td 6.11.1969-14 \$).

Selvä osoitus tiedekunnan torjuvasta asenteesta Sauriota kohtaan on myös muistosanojen lausumatta jättäminen tiedekuntakokouksessa 19.1.1967. Saurio oli kuollut 26.12.1966. Vanhaan kauniiseen tapaan palattiin 10.4.1969, kun dekaani Antti Mäki esitti muistosanat 3.4.1969 kuolleesta maatalous- ja metsäeläintieteen professori Uunio Saalaasta. Vainajan muistohetki oli tapana kirjata heti asialistan alkuun kokouspöytäkirjan ensimmäiseksi pykäläksi. Näin tehtiin myös professori Saalaan kohdalla ja tästä eteenpäin, paitsi että ravintokemian professori Paavo Roineelle ei lausuttu muistosanoja syksyn 1973 ensimmäisessä tiedekuntakokouksessa 13. syyskuuta. Roine oli kuollut 11.8.1973.

Tiedekunnan menettely osoittaa Saurion huonoon kohteluun johtaneen varsinaisen syyn: hän oli kotitaloustieteen professori. Saurio ajoi niin sanotun kotitalousväen asiaa. Ketä edusti ”Paavo”, joka oli valmis estämään kotitaloustieteiden menestykseen tähänneet Saurion suunnitelmat? Oletetaan, että ”Paavo” on Paavo Roine. Miksi kotitaloustieteiden professorit toimivat ristiriitaisesti?

Kotitaloustieteet torjunnan kohteena

Suomi teollistui ja elintarviketeollisuuden nousu aiheutti elintarviketalon koskevien tutkimusten tarpeen. Tässä yhteydessä voidaan huomioida kaksi asiaa. Ensiksikin tiedekunnassa oli olemassa elintarviketieteiden kehittämistä koskeva, aluksi salainen suunnitelma, joka tuli julkiseksi 1960-luvulla, kun Kellogg-rahoituslupaus toteutui. Lupaus on pääteltävissä tiedekunnan pöytäkirjamerkinnöistä. Toisaalta kotitaloustieteet toteutettiin 1940-luvulla yllättävällä vauhdilla konsistorin toimikunnan tartuttua suunnitteluun. Itse yliopiston rehtori Rolf Nevanlinna oli johtanut toimikuntaa, jonka jäseniin kuuluivat professorit A.I. Virtanen ja P.E. Simola (Kervinen 2018, 28).⁹

8 M-m td 27.1.1966-12 \$; 31.3.1966-27 \$; 21.4.1966-29 \$; 13.4.1967-8:t (14 ja 28); Liite A 31.3.1966-8:ään 27.

9 Nevanlinna oli ohjannut entisen oppilaansa, maisteri Leo

Virtanen työskenteli Valion hyväksi ja Simola Huhtamäki-yhtymän tutkimustehtävissä. Huhtamäki teki suurlahjoituksia tieteelle, esimerkiksi Suomen Kulttuurirahastolle, ja muisti etenkin elintarviketutkimusta. Virtanen kykeni ohjaamaan rahoitusvirtoja Suomen Akatemian ensimmäisen esimiehen asemassa. Paavo Roine oli Virtasen oppilas. Ennen ravintokemian professuurin vastaanottamista, keväällä 1949, Roine teki Suomen Akatemian stipendiaattina opinto- ja tutkimusmatkan Yhdysvaltoihin. Palattuaan hän jakoi ravintokemian kahteen linjaan: biotieteelliseen ja kotitaloustieteelliseen. Kelloggin rahoittamat elintarvikekemia ja -teknologia syntyivät 1960-luvulla ravintokemian biotieteellisestä linjasta. Toisin sanoen Roineen suurena tehtävänä näyttää olleen kasvattaa viranhakijoita uusia elintarviketieteitä varten. Tämä tehtävä selittää osaltaan ravintokemian erittäin runsaskätisen rahoituksen ja Roineen innon saada laitokselleen hyviä opiskelijoita myös naapuritieteistä.

Kotitalousopettajien jatkokoulutus oli polttava ongelma 1950-luvulla. Useita suunnitelmia laadittiin. Saurio ehdottaa suunnitelmassaan, joka on päivätty 23.5.1955, kotitalouden virkatutkintoa ja sen pohjalta suoritettua kotitaloustieteiden kandidaattitutkintoa (SA/Kansio 29). Muut linjan oppiarvot olisivat olleet kotitaloustieteiden maisteri, kotitaloustieteiden lisensiaatti ja kotitaloustieteiden tohtori. Lokakuussa 1955 Saurio jätti linjakoehdotuksen, jossa esitti kodin taloustieteen jakamista viiteen linjaan cum laude -tasolta alkaen ja ehdotti seitsemää uutta virkaa tai tointa (M-m td 10.11.1955-17 §). Saurio tavoitteli toisin sanoen kodin taloustieteen ja samalla kotitaloustieteiden normaalia laajenemista, mutta Saurion ehdotuksia jarrutettiin helmikuulle 1956 asti, jolloin kansanedustaja Aune Innala jätti kotitalouskorkeakoulua koskeneen lakialoitteen (Sysiharju 1995, 191). Sitteen hyökättiin suoraan Sauriota vastaan.

Saurio teki viikon kestäneen matkan Ruotsiin

Sarion, Suomen Kulttuurirahaston palkkalistoille vuonna 1944. Sarion keskustelut muun muassa A.I. Virtasen kanssa vaikuttivat siihen, että laki Suomen Akatemiasta vahvistettiin ja tuli voimaan nopeutetusti 15.10.1947. Sarion lähin esimies Kulttuurirahastossa oli L.A. Puntila, joka oli Huhtamäki-yhtymän hallintoneuvoston vara-puheenjohtaja. (Skyttä 1975, 38–42.)

helmikuun lopulla 1956. Hän sairastui lyhytaikaisesti matkalla, mutta hoiti laitoksensa juoksevat asiat. Sairauteen vedoten hänet kuitenkin syrjäytettiin 31.5.1955 asetetun ja kotitaloudellista virkatutkintoa suunnitelleen toimikunnan työstä. Toimikunta jätti mietintönsä 19.4.1956. Mietintöön liittyi Saurion eriävä mielipide. Lisäksi Saurio laati 24.5.1956 päivätyin ja yliopiston kanslerille osoitetun kantelukirjelmän, jossa oli kymmenen tekstisivua ja huomattavan runsaasti liitteitä (SA/Kansio 5). Kanteluun sisältyi yhteensä 46 liitettä! Tässä kantelussa Saurio kuvaa laajasti ja yksityiskohtaisesti yliopistolla kohtaamiaan vaikeuksia. Mikäli häntä kiusattiin, hän toimi nykytiedon mukaan oikeoppisesti kääntyessään esimiestensä puoleen (Pyykönen 2017). Vetoaminen oli kuitenkin turhaa, sillä esimiehen käytettävissä olleet keinot olivat niukat (Pääkkölä 2019, 23). Tiedekunta antoi lokakuussa 1956 kanslerille tämän pyytämän lausunnon, jossa esitti, että kantelu oli aiheeton, ja asia ratkesi tiedekunnan kannan mukaisesti.

Saurion 21.4.1964 päivätyssä kantelussa, joka on osoitettu kansleri Paavo Ravilalle, sanotaan:

Olisi välttämätöntä ryhtyä etsimään kotitalousopetukselle sellaista sijoituskohtaa, jossa sitä voitaisiin vapaasti kehittää. Maatalousopetuksen taholla, johon kotitalousopetus on tähän mennessä katsottu kuuluvan, ei olla halukkaita ottamaan huomioon muuta kuin elintarviketuotantoon liittyvä kotitalousopetus. Professori Roine ilmoitti jo aikoinaan kotitalousopetuksen uudistuksesta keskusteltaessa, että katsoi tieteensä maatalouteen kuuluvaksi. (SA/Kansio 5).

On selvää, että vain Saurion opetusala olisi siirretty kotitalousopettajaopistoon 1950-luvulla. Ja totta on, että Saurio kirjoitti kirjelmiä yliopiston johdolle, mutta ainakaan edellä mainitut kaksi kantelua eivät ole sukulaisten mainitsemia ”julkeita rakkauskirjeitä rehtorille”.

Kotitalouskorkeakoulun etsikkoajat

Kotitalousopettajien jatkokoulutusta varten yliopistolla oli olemassa kaksi toisistaan poikkeavaa suunnitelmaa, Saurion virkatutkintosuunnitelma ja Roineen lyhennetyin opetusohjelman suunnitelma, joka lopulta otettiin käyttöön. Kolmannelle suunnitelmalle, joka koski erillistä kotitalouskorkeakoulua, oli juuret 1940-luvulla, sillä Simola oli maininnut kotitalouskorkeakoulun konsistorin komitean mietintöön jättämässään eriävässä mielipiteessään 1944:

Parhaana ratkaisuna pitäisin niin kotitalouden kuin yliopiston kannalta sitä, että kotitaloutta varten perustettaisiin erityinen kotitaloudellinen korkeakoulu ja sen yhteyteen mahdollisesti vielä tutkimuslaitos (M-m td 15.4.1944 – Liite ”Simola” §:ään 4, sivu 9).

Lausunnossaan Simola kannatti ravintokemia-nimen korvaamista nimellä elintarvikekemiala. Ravintokemialla korvattiin aikaisempien kotitaloustieteiden perustamista koskeneiden suunnitelmien ”kodin teknologia”-nimike.

Kotitaloustieteiden suunnittelun alkuvaiheessa pidettiin mahdollisena, että kotitaloustieteet laajenisivat.¹⁰ Laajeneminen olisi saattanut johtaa uuteen tiedekuntaan Helsingin yliopiston piirissä. Näin tapahtui maatalous- ja metsätieteille, jotka eriytyivät omaksi tiedekunnakseen filosofisesta tiedekunnasta. Kehitys olisi saattanut johtaa myös kotitalouskorkeakoulun syntymiseen. Voidaan sanoa, että kotitalouskorkeakoulu-idealla on Suomessa ollut neljä herkkyysskautta eli kautta, jolloin kuluva aika tarjosi kotitalouskorkeakoulun luomiselle erityisen hyvät perustelut.

Ensimmäinen näistä kausista ajoittuu vaiheeseen, jolloin Suomen Liikemiesten Kauppaopistoon muodostettiin kauppaopistokorkeakoululuokat niistä opiskelijoista, joilla oli ylioppilastutkinto. Vastaavan tasoinen, naisia kouluttava Helsingin Kasvatusopillinen Ruuanlaittokoulu ei yltänyt samanlaiseen eleeseen, vaikka opiskelijoiden joukossa oli runsaasti ylioppilaita (Kervinen 2004). Näiden naisylioppilaiden lukuisuus olisi riittänyt kotitalouskorkeakoululuokkien perusteluksi.

Toinen herkkyysskausi sijoittuu 1950-luvulle, ja perusteluksi olisi riittänyt tarve kehittää kotitaloustieteitä. Jos kotitalouskorkeakoulu olisi perustettu, kodin taloustiede olisi pystytty siirtämään sinne. Ravintokemia, joka jatkoi tiedekunnan yleisen ravinto-opin perinteitä (Kervinen 2018, 28), olisi jäänyt yliopistoon. Helsingin Kasvatusopillinen Talouskoulu (entinen Ruuanlaittokoulu) oli vuodesta 1949 lähtien Helsingin kotitalousopettajaopisto ja ylioppilastutkinto vaadittiin, joten opisto oli saavuttanut akateemisen tason (Sysiharju 1995, 187). Helmikuussa 1956 opiston säätiön jäsen, kansanedustaja Innala teki lakiasia-aloitteen

10 Cajanderin komitea suunnitteli ensin kodin taloustieteen perustamista, sitten yleisen kotitaloustieteen ottamista opetusohjelmaan. Nimikemuutoksella varauduttiin mahdollisuuteen, että kotitalousopetus laajenis. (Kom.miet. 1930:2, 28; Kom.miet. 1932:8, 51, 62, 85.)

opiston valtion haltuun ottamisesta. Kouluhallituksen edustajan, kouluneuvos Alfred Salmelan toivomuksesta aloite muotoiltiin ehdotukseksi laiksi Helsingin kotitalouskorkeakouluksi. Vuoden lopulla eduskunta kuitenkin hylkäsi lakiehdotuksen (sama, 191).

Ylioppilaspohjainen kotitalousopettajien valmistus olisi puoltanut kotitalouskorkeakoulun perustamista, mutta lakiehdotuksen mukaisesti opettajakunta olisi koostunut maistereista. Korkeakoulu ei olisi sillä syntynyt, että yhteen lehtorin virkaan olisi sysätty tohtorintutkinnon suorittanut Saurio. Saurio tunsikin sanotun kotitalousväen hyvin. Oletetaan, että perinteisellä kotitalousopettajien koulutuslinjalla pidettiin rinnalle nousutta kotitaloudellista maisterilinjaa kilpailijana. Jos Saurio olisi siirtynyt (tai siirretty) ulos yliopistosta, hän olisi joutunut toiseen vihollisleiriin, ja ikävänä lisäpiirteenä kodin taloustiede olisi osoitettu opetusaineena kelpaamattomaksi tiedeympäristöön.

Ajanjakso ennen vuotta 1975, jolloin kotitalousopettajakoulutus liitettiin hallinnollisesti Helsingin yliopistoon (Sysiharju 1995, 256, 260), saattoi merkitä kolmatta otollista kautta itsenäisen kotitalouskorkeakoulun luomiselle, ja perusteluksi olisi sopinut kotitaloustieteiden hajanainen sijainti kahdessa eri tiedekunnassa. Tilaisuus meni ohi. Neljännen herkkyysskauden ohi liukumista todistettiin ehkä silloin, kun Viikin tiedekunnassa ihmeteltiin, mitä tehdä kahden viimeisen kotitaloustieteen kanssa.

Viikissä ei ole enää kotitaloustieteiden ryhmää. Entinen ravintokemia, uudella nimellä ravitsemustiede, löytyy elintarvike- ja ravitsemustieteen osastosta ja kodin taloustiede löytyy kuluttajaeconomia-nimisenä taloustieteen osastosta, mutta kolmas kotitaloustiede eli kodin teknologia katosi. Viimeisessä vaiheessa koti- ja laitostalousteknologia kuului agroteknologian laitokseen. Agroteknologia on nykyään yksi maataloustieteiden osaston tieteenaloista.

Kotitaloustieteiden tiederoolista

Kotitaloudellista kandidaattitutkintoa ei koskaan perustettu, mutta elintarviketieteisiin uudet tutkintonimikkeet (elintarviketieteiden kandidaatti, liseniaatti ja tohtori) saatiin, sillä ”elintarviketa-

lous on tärkeä koko kansantaloudelle” (HY ohjelma 1988, 294).

Unohdettiin kotitalouksien merkitys kansantaloudelle. Jos kaupallisen alan korkeakoulutuksen olisi käynyt samoin kuin tieteellisen koulutuksen kotitalousalalla, Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisessä tiedekunnassa olisi nykyään alan yliopistoväylänä kaupallisten aineiden opettajan koulutuslinja. Kehitysvaihtoehdon vaikutusta Suomen kansantalouteen voidaan arvailla, ja tällöin ei pidä unohtaa, että kotitalousalan korkeimman koulutuksen kuihtumisella Viikissä saattaa olla raskaampi paino, koska kotitaloudet ovat yksi kansantalouden pääsektoreista, kun taas elintarvike-, maatalous- ja metsätieteet koskevat muutamia elinkeinoryhmiä.

Koulujen kotitaloustunneilla on laajennettu tieteelliseen käsittelyyn kelvollisten havaintojen alaa. Kotitalousaineiden poikkeuksellinen teho tässä suhteessa perustuu siihen, että niiden puitteissa oppilaan varhaisia lähintä elämänympäristöä koskevia havaintoja yleistetään. Oppilaan ajattelu alkaa siten suuntautua jo aikaisessa vaiheessa kohti tieteellisyyttä, joten hän mahdollisesti ennättää opiskelukautenaan saavuttaa luovan ja intuitiivisen ongelmanratkaisutaidon. Suomessa korkea-koulutasolla painotetaan opiskelijan ongelmanratkaisukyvyyn kehittämistä.

Asta Raamin väitöstutkimus viittaa siihen, ettei vaikeiden globaalien ympäristöongelmien maailmassa intuition hyötyä kannattaisi aliarvioida. Luovuus lisääntyy intuition vahvistuessa. Intuitiivinen ajattelu on eduksi ratkaistaessa monia osatekijöitä sisältäviä vaikeita ongelmia (*ill-defined, wicked problems*) ja intuitiivista ajattelua kannattaisi kehittää rationaalisen ajattelun rinnalla (Raami 2015, 30–34). Monet Nobel-palkitut tutkijat osaavat hyödyntää intuitiota ja koulutuksen olisi tuettava taitoa ottaa intuitio huomioon (sama, 40, 119–20).

Vaikuttaa siltä, että kotitaloustieteitä muokattaessa tiedekunnan päätöksiä ohjasi tasoltaan vaatimaton ajattelu, joka ei yltänyt käsittämään Raamin tarkoittamia monia osatekijöitä koskevia kokonaisuuksia. Tiedekuntaan oli alun perin suunniteltu luonnontieteellisen kodin teknologian ja yhteiskuntatieteellisen kodin taloustieteen perustamista ja suunnitelma vastasi tapaa, millä en-

simmäisiä maataloustieteitä oli suunniteltu, mutta näistä kahdesta tiedealasta loppujen lopuksi vain pienet osat nähtiin tarpeellisiksi ja hyväksyttiin tiedekuntaan. Kodin teknologia silvottiin jo ennen syntymää, koska jo 1940-luvulla kaikessa hiljaisuudessa ilmeisesti suunniteltiin ruokatalousteknologiaa edustaneen elintarviketeknologian perustamista. Perinteinen ravinto-oppi otettiin ravintokemia-nimisenä uudelleen opetusohjelmaan kodin teknologian paikalle.¹¹ Näin ollen kodin teknologia painottui lyhyen olemassaolonsa aikana siivousteknologiaan. Kodin taloustiede odotti kohtaloaan viitisenkymmentä vuotta, nimi-muutokseen asti. Uusi nimi, kuluttajaekonomia, viestii vahvaa painotusta kulutukseen. Saurio oli pitänyt kulutusta vain pienenä osana oppiaineensa laajaa kokonaisuutta.¹²

Helsingin yliopistossa, päätettäessä suhteesta Viikin kotitaloustieteisiin, painotettiin enemmän elinkeinojen kokonaisuuden osan (elintarviketieteet) etua suuremman kokonaisuuden (kotitaloudet) edun kustannuksella. Kotitalouden taloudellista toimintaa koskeva opetus ja tutkimus alistettiin maatalous- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa yhteiskunnan osa-alueena palvelemaan maatalous- ja elintarvikeketjun kokonaisuutta.

Helsingin yliopiston vuoden 2010 opinto-oppaassa kodin taloustiede on kuluttajaekonomia-nimisenä yksi taloustieteen laitoksen viidestä pääaineesta ja ”taloustieteen laitos on talous- sekä muihin yhteiskuntatieteisiin perustuva maa-, elintarvike-, kuluttaja- ja ympäristötalouden opetus- ja tutkimusyksikkö, jossa maatalous- ja elin-

11 Niin ravintokemian kuin kotieläinruokintaan painottuneen ravinto-opinkin voi katsoa edustaneen laajempaa kotitaloudellista ruokatalouden opintoalaa. Perustieteiden sovellukset ovat tietenkin kannatettava ilmiö ja ilmentävät tieteentekijöiden hyvää yhteistoimintaa. Ruokatalouden soveltamista tiedekunnan oppiaineeksi olisi voitu jatkaa rauhanomaisesti kuluttaja-asioiden ja elintarviketeollisuutta palvelevien sovellusten perustamisella, ja kotitaloustieteet olisi voitu päästää tiedekunnan ikeestä kehittymään vapaasti ihmisyyhteisöä tehokkaasti palvelevaksi tiedekeskukseksi.

12 Saurio esitti oppiaineensa sisällöt tiivistetysti näin: ”Kodin taloustiede, taloustieteen haara, jonka tutkimuskohteita ovat perheiden ja yksilöiden tulot, menot, luotto, säästöt, vakuutukset, sosiaaliturva ja verot, ajan ja energian käyttö eri toimintoihin, asunnon toiminnallinen suunnittelu ja varustaminen välineillä, perheen ja sen jäsenten muuttuvat roolit suomalaisessa yhteiskunnassa, elintason määrytyminen ja ylläpitäminen, kuluttaja ostajana.” (Saurio 1962, 1170.)

tarvikeketjua tarkasteltiin elintarvikkeiden alku- tuotannon, jalostuksen, kaupan, palvelut ja markkinoinnin sekä kuluttajat ja ympäristön kattavana kokonaisuutena”. Opinto-oppaan mukaan taloustieteen laitoksen opetuksen tavoitteena oli antaa opiskelijoille laaja-alainen tietämys sekä hyvät teoreettiset valmiudet ymmärtää edellä mainittujen yhteiskunnan osa-alueiden toimintaa ja kehitysedellytyksiä sekä löytää esiintyvillä ongelmille ratkaisuehdotuksia. Laitoksella valmistui maa- ja metsätaloustieteiden tutkintoja sekä elintarviketieteiden tutkintoja.¹³

Miksi Sauriota kohdeltiin huonosti?

Oletetaan Saurion huonon kohtelun johtuneen siitä, että toimijat eivät kyenneet asettamaan laajaa yleistä etua yksityisen edun edelle, vaikka yleinen etu toteuttaa parhaalla tavalla myös yksittäisen toimijan edun. Kotitaloustieteiden kehitys Suomessa sopinee esimerkiksi Oman lähipiirinsä etua ajavat toimijat käyttäytyvät aggressiivisesti suhteessa toimijoihin, joiden edut kokevat vieraiksi omille tavoitteilleen. Aggressiivinen kilpailu johtaa resurssien riistoon ja resurssien epäoptimaaliseen käyttöön. Yhteistoiminta syrjäytyy. Suppea näkökanta ja toimiminen puutteellisen tiedon varassa (vrt. Raami) johtaa ongelmia ratkaistaessa vain uusiin ongelmiin ja turhauttaviin ongelmasilmiin.

Tiedekunta kaatoi puun (hallinnoimansa kotitaloustieteet) parin hedelmän (kaksi tiedesovellusta) alas saamiseksi. On vaikea löytää mitään perustetta, mikä puoltaisi perusmuotoisten kotitaloustieteiden eliminointia Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa ja niiden korvaamista tiedekuntaa enemmän miellyttäneillä sovelluksilla. Tiedekunnan pöytäkirjojen ja muun lähdemateriaalin perusteella syntyy vaikutelma, ettei elintarviketieteiden ja kotitaloustieteiden välillä ollut ristiriitaa. Kotitaloustieteet eivät kilpailleet Kellogg-rahoista. Vahvat kotitaloustieteet, omana tiedekuntanaan tai erillisenä korkeakouluna, olisivat olleet myös elintarviketieteiden etu siten, että niitä olisi voitu kehittää myös kotitaloustieteiden piirissä. Muistettakoon, että koti-

taloustieteiden alkulähteillä Yhdysvalloissa elintarviketieteitä opetettiin kotitaloustieteilijöistä (Kervinen 2018, 29).

Lähteet

- Haastattelut*
Eräjää, Vuokko 2003; Pekkarinen, Maija 2008; Westermarck, Nils 2000 ja 2001
- Arkistot*
Elli Saurion yksityisarkisto. Kansallisarkisto. (SA)
Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pöytäkirjat. Helsingin yliopisto. (M-n)
- Kirjallisuus*
Helsingin yliopiston ohjelma, 1988.
Kervinen, A. 2004, Rohkeasti liiketaloutta, arasti kotitaloutta. *Tiedepolitiikka* 3:51–57.
Kervinen, A. 2005, Kansantaloustieteen piiristä kadonnut väitös. Tiedehenkilö Saurion tapaus. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 2:231–245.
Kervinen, A. 2018, Uranuurtajan katkennut ura. *Tieteessä tapahtuu* 3:25–31.
Korkeimman maatalous- ja metsätaloustieteen kehittämistä harkitsemaan asetetulta komitealta. Komiteanmietintö 1930:2.
Maataloustieteen tutkimuskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1932:8.
Opinto-oppaat. <http://www.mmhelsinki.fi/opiskelu/perustutkinto-opiskelijat/opinto-oppaat.html> Luettu 13.3.2010.
Pyykönen, M. 2017, *Häirintä ja syrjintä työpaikoilla – ennaltaehkäisy, tunnistaminen ja selvittäminen*. Edita.
Pääkkölä, A.-E. 2019, Akateeminen kiusaaminen ja toksinen akateeminen kulttuuri. *Tieteessä tapahtuu* 4:17–24.
Raami, A. 2015, *Intuition unleashed*. Aalto University publication series, Doctoral dissertations 29/2015. School of Arts, Design and Architecture, Department of Media. Aalto Arts Books.
Saurio, E. 1962, Kodin taloustiede. Teoksessa *Otavan Iso Tietosanakirja, Encyclopedia Fennica. Neljäs osa*.
Skyttä, K. 1975, *Akatemiataistelu 1945–1948. Kirja sodanjälkeisestä Suomesta*. WSOY.
Syrjävirtä, A.-L. 1995, *Naisasian tytär – muuttuvien kotien tuki 1891–1990. Vuosisata kotitaloustietäjien koulutusta Helsingissä*. Tutkimuksia 148. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
Väänänen, M. 1966, Kodin taloustiede kaipaa jälkikasvua. *Kotiliesi* 24: 28–29.

Kirjoittaja on maatalous- ja metsätieteiden maisteri sekä kauppatieteiden maisteri.

MAAPALLON BIODIVERSITEETIN KARTOITUS

Helsingin yliopiston matemaattisen ekologian professori **Otso Ovaskaisen** johtamassa miljoonahankkeessa kerätään automaattisesti DNA- ja ääninäytteitä sekä riistakameroiden kuvia yli 450 paikasta ympäri maailmaa. Tutkijat saattavat näytteiden ja huippuunsa viritetyn tilastollisen analyysin avulla pystyä selvittämään jopa puolet maapallon hyönteisten ja sienten monimuotoisuudesta.

Ovaskaisen johtama LIFEPLAN-hanke on saanut erittäin kilpaillun Euroopan tutkimusneuvosto

13 <http://www.mmhelsinki.fi/opiskelu/perustutkintoopiskelijat/opinto-oppaat.html>

ERC:n Synergy-rahoituksen. Kuusivuotisen, budjetillaan 12,6 miljoonan euron suuruisen hankkeen tarkoituksena on kartoittaa maailman luonnon monimuotoisuutta uusimpien tieteellisten työkalujen avulla. Tutkijat pyrkivät samalla ymmärtämään esimerkiksi ilmastomuutoksen ja maankäytön muutosten vaikutuksia eliöstön monimuotoisuuteen.

Ovaskainen sekä hänen yhteistyökumppaninsa **Tomas Roslin** Ruotsin maatalousyliopistosta SLU:sta ja **David Dunson** yhdysvaltalaisesta Duke Universitysta eivät lähde kylmiltään maapallonlaajuisen näyttöjenkeruun ja analysoinnin pariin. Esimerkiksi Brasilian sademetsälintujen lajistoa on jo aiemmin kartoitettu ääninäytteiden pohjalta, ja sienistä ja hyönteisistä on kerätty laajasti dataa osin automaattisilla laitteistoilla. Suurin paine on edelleen sienten ja hyönteisten monimuotoisuuden kartoittamisessa. Vielä kuvaamattomia lajeja on niin paljon, ettei niitä ehdittäisi koskaan löytää perinteisin menetelmin. Se vaatisi niin pitkän ajan, että suuri osa lajeista ehtisi mahdollisesti hävitä. Tässä teknologia tulee avuksi.

Hyönteisnäytteet kerätään telttamaisten Malaise-pyydysten avulla. Sienten tunnistuksessa hyödynnetään matkalaukun kokoista ja auton akulla toimivaa laitetta, joka imee ympäristöstä ilmaa. Ilmavirtaan muodostettava pyörre erottelee pienet hiukkaset, kuten sienten itiöt, koeputkeen. Putken sisällön DNA analysoidaan sitten automaattisesti.

Ovaskainen arvioi, että nyt saadulla rahoituksella voidaan päästä käsiksi jopa noin puoleen maailman biodiversiteetistä hyönteisten ja sienten osalta. Näin saadaan vankka pohja myös havaitsematta jääneiden lajien arviointiin tilastollisin menetelmin.

Mittavaan näyttöjenkeruuseen on tarkoitus saada mukaan sata vapaaehtoista ryhmää ympäri maapalloa. Ryhmät pitävät huolta näyttöjen keräämisestä kaikille yhtenäisen menetelmän mukaisesti. Hanke puolestaan maksaa laitteet, niiden kuljetukset ja DNA-analyysikustannukset, jotka yhdessä haukkaavat ison osan budjetista.

ILKKA HANSKIN HYÖNTEISKOKOELMA

Akateemikko **Ilkka Hanskin** (1953–2016) perintö ekologian alalla tunnetaan laajalti, mutta hänen tutkimuksensa pohjana ollut arvokas hyönteisaineisto on jäänyt vähemmälle huomiolle. Hanskin hyönteiskokoelma lahjoitettiin Helsingin yliopiston Luonnontieteelliselle keskusmuseolle (LUOMUS) vuonna 2017.

Kokoelma sisältää neulattuja näytteitä, jotka edustavat useita kovakuoriaisheimoja (*Scarabaeidae*, *Hybosoridae*, *Staphylinidae* ja *Silphidae*) sekä *Calliphoridae*-kärpäsheimoa. Lahjoitukseen sisältyy myös tuhansia alkoholiin säilöttyjä näytteitä. Kokoelma on merkittävä, koska se keskittyy valikoituihin hyönteisryhmiin ja sen sisältämät näytteet on kerätty koskemattomilta alueilta, jotka ovat vaarassa kadota.

Hanskin kokoelma karttui pitkän ajan kuluessa. Ensimmäiset näytteet kerättiin Borneosella vuonna 1978. Kokoelma kasvoi huomattavasti Madagaskarille suuntautuneiden tutkimusmatkojen aikana vuosina 2002–09.

Digitointi tarkoittaa, että näytteisiin liittyvät tiedot muutetaan digitaaliseen muotoon. Näihin tietoihin kuuluvat muun muassa keräysmenetelmä sekä keräyspäivä ja -paikka. Jotkin näytteet on myös valokuvattu. Kullakin digitoidulla näytteellä on yksilöllinen tunniste, joten aineiston jokainen osa on jäljitettävissä.

Noin 9 miljoonaa näytettä sisältävät Luomuksen hyönteiskokoelmat ovat Euroopan suurimpia. Luomuksen tavoitteena on digitoida kaikki 13 miljoonaa näytettään ja asettaa aineisto avoimesti saataville Suomen Lajitietokeskuksen kautta (www.laji.fi). Hanskin kokoelma on tutkijoiden ja suuren yleisön käytettävissä Lajitietokeskuksen verkkosivujen kautta.